

Riigikaitseülesanded, ühtne lähenemine ja rolliselgus

Downloaded 02.12.2025

Käsiraamatu uuendus 16.10.2025

Sisukord

1. Sissejuhatus riigikaitseülesannetesse	3
2. Ühiskonna sidusus ja kerksus	4
3. Majandusjulgeolek ja elutähtsad teenused	9
4. Sisejulgeolek ja avalik kord	15
5. Sõjaline kaitse	20
6. Rahvusvaheline tegevus	22

1. Sissejuhatus riigikaitseülesannetesse

Julgeolekupoliitika alustes on 2023. aastast riigi tegevus julgeoleku kindlustamiseks ja riigikaitse tagamiseks jaotatud viide tegevusliini. Need tegevusliinid jagunevad riigi kaitsetegevuse kavas omakorda 67 riigikaitseülesandeks, millele on määratud kindel vastutav ministeerium, asutus ja osapooled, kellega koostööd teha.

Tegevusliinidest nähtub, et riigikaitse tegevusega on hõlmatud riik tervikuna, mitte ainult üksikud ministeeriumid või asutused.

- ✘ **Ühiskonna sidusus ja riigi kerksus:** kaitsetahte ja ühiskonna ühtsuse tugevdamine, elanikkonna teadlikkuse suurendamine ja elanikkonnakaitse ning valmisolek erinevateks kriisideks. Selleks tuleb tagada, et kõik ühiskonnagrupid tunneksid end kaasatuna ning et riik ja ühiskond suudaksid võimalike kriiside järel kiiresti taastuda.
- ✘ **Majandusjulgeolek ja elutähtsad teenused:** tagada tuleb elutähtsate teenuste ja majanduse vastupidavuse suurendamine, strateegiliste varude loomine ning arendamine, samuti elutähtsate teenuste – energia, transport ja side – toimepidevuse tagamine. Üks eesmärkidest on seejuures vähendada sõltuvust ebausaldusväärsetest tootjatest ning tagada piisav teenuste osutamine ühiskonna toimimiseks kriisides.
- ✘ **Sisejulgeolek ja avalik kord:** õiguskaitseasutuste töö tähtsustamine, et ennetada ja reageerida siseohtudele – oht põhiseaduslikule korrale, terrorism, organiseeritud kuritegevus ja küberohud.
- ✘ **Sõjaline kaitse:** et heidutada vastast sõjalist konflikti alustamast, võtab Eesti tugevdatud kaitsehoiaku, mis tugineb iseseisvale kaitsevõimele ja kollektiivkaitsesele. Eesmärgi saavutamiseks on valitsus otsustanud kaitsekuludeks eraldada 5% SKP-st.
- ✘ **Rahvusvaheline tegevus** Eesti seisukohtade toetuseks partnerite ja liitlaste seas.

Oluline Ukraina õpitu vastus on, et vastane kasutab iga võimalikku tööriista ja neid tööriistu luuakse konflikti käigus juurde. Seetõttu tuleb ühiskonna ja riigi kriisikindlust vaadata võimalikult laialt. Eriti oluline on selles kontekstis ühiskonna sidusus, sh selle roll kaitsetahte hoidmisel ja kasvatamisel.

Riigikaitseülesanded määratakse ühise planeerimise raames lähtudes ministeeriumite, asutuste, kohalike omavalitsuste ja ettevõtete igapäevastest ülesannetest (ülesannete jäävuse põhimõte). Need on ülesanded, mille täitmisele tuleb kriisis keskenduda. Vajadusel tuleb teised ülesanded riigikaitseülesannete kõrval ära jätta või täita neid väiksemas mahu. Seejuures sõltub ka riigikaitseülesannete täitmise maht ja prioriteetsus konkreetse kriisi olemusest ja ulatusest ning seda

võetakse kriisideks valmistumisel arvesse.

Konkreetne ülesandepüstitus riigikaitseülesandena annab asutusele või isikule selgema ootuse, millise ülesande täitmist (ja millisel moel ning kelle jaoks? – küsimused, millele annab vastuse planeerimine) kriisideks valmistumisel oodatakse. Teiste funktsioonide seas seovad riigikaitseülesanded siseriikliku tegevuse NATO kollektiivkaitsega – riigikaitseülesanded sisaldavad seitset NATO kerksuse põhinoet ja NATO kriisireguleerimise meetmeid.

Riigikaitseülesanded on justkui ehitusklotsid, mis on ühetaolised kõigis viies ühtse keskpõranda tegevuses ja läbi mille ministriumid, asutused ning kohalikud omavalitsused suhestuvad ühiste stsenaariumide, ühise planeerimise, sh võimeplaneerimise ning ühiste õppuste ja ühise õigusruumiga. See omakorda tähendab, et kõikideks kriisideks valmistatakse ühtselt. Nii arvestatakse riigikaitsealisteks kriisideks valmistumisel kõikide ohtudega ning kavandatakse meetmed kriiside ennetamiseks ja lahendamiseks.

Riigikaitseülesannete planeerimise ja rakendamise eest vastutavad ministriumid oma valitsemisalades, kohalikud omavalitsused ja Eesti Pank nende vastutada olevate elutähtsate teenuse osutajate juures.

Riigikaitseülesandega riigiasutustel, ettevõtetel ja tulevikus ka kohalikel omavalitsustel on kohustus planeerida riigikaitseülesande täitmine, sh mõelda, millise ressursiga seda osutatakse. Kui asutus, kohalik omavalitsus või elutähtsa teenuse osutaja on selgeks teinud kriitilised funktsioonid ja vajaliku inimressursi, saab tööandja panna töötajatele riigikaitsealist töökohustuse. See kohustab töötajat riigikaitsealistes kriisis oma töökohal töötamisega kriisi lahendamisse panustama (nt elektrikud, meedikud, teatud riigiasutuste töötajad, politseinikud). Kui inimene on samal ajal määratud Kaitseväes sõjaaja ametikohale, tuleb tema kriisiaegne roll (kas oma töökohal või Kaitseväe sõjaaja üksuses) kooskõlastada Kaitseressursside Ametiga. Nii tagatakse vajalik tööjõud nii kriitiliste funktsioonide täitmisel tsiviilsektoris kui ka Kaitseväe sõjaaja struktuuris.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 16.10.2025

2. Ühiskonna sidusus ja kerksus

Ühtse ja tugeva riigi eelduseks on vankumatu kaitsetahe ja valmisolek üksteist aidata. Mida rohkem inimesi saab hakkama ohtlikes olukordades ja kriisides, seda rohkem saab riik keskenduda nende aitamisele, kes on suurimas ohus. Igal inimesel on oluline roll, et ka kriiside lõppedes taastuksime nendest võimalikult kiiresti.

Elanikkonnakaitse põhimõtete juurutamine on kriisikindluses suure arengu toonud, kuid tegu on elukestva õppega, kus tuleb teadmisi pidevalt arendada ja meelde tuletada.

RIIGI JUHTKONNA OLUKORRATEADLIKKUSE TAGAMINE: RK, VÄM, KAM, SIM¹

Riigikantseleis on riigi situatsioonikeskus (SITKE), kes seirab pidevalt (24/7) riigi julgeoleku ja kriiside seisukohalt olulisi suundumusi, et peaministril, valitsusliikmetel ning teistel võtmeisikutel oleks teavet rahvusvaheliste ja riigisiseste sündmuste kohta.

Regulaarseid ülevaateid teevad teisedki asutused: Välisministeerium välispoliitilistest arengusuundadest, Kaitseministeerium sõjalisest kaitsest ning Siseministeerium sisekaitsest ja -julgeolekust. Siia on kaasatud ka Kaitsevägi, Välisluureamet ja Kaitsepolitsei amet.

RIIGI JUHTIMISE JA OTSUSETEGEMISE TAGAMINE, SH ÕIGUSAKTID: RK, JDM, SIM, KAM, VÄM, RAM, REM¹

Vabariigi President ja Riigikogu on põhiseaduslikud institutsioonid ning praegune õigusruum neile riigikaitseülesandeid ei määra. Küll aga on riigikaitseülesanded täitevvõimul, muu hulgas Riigikantseleil, kelle ülesanne on tagada peaministri ja Vabariigi Valitsuse toimepidevus, sh otsuste vastuvõtmine. Peaminister juhib Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjoni tegevust, kõrgendatud kaitsevalmiduse korraldamist ja sõjaseisukorra lahendamist. Ta on erakorralise seisukorra juht, kellel on eriseadustest tulenevalt õigus võtta vastu otsuseid olukorra lahendamiseks.

Vabariigi Presidendi, Riigikogu, peaministri, Vabariigi Valitsuse, ministri ja omavalitsuste õigusaktid tuleb avaldada Riigi Teataja veebilehel. Õigusaktide ettevalmistamisel tuleb arvestada hea õigusloome reeglitega, mida kontrollib Justiits- ja Digiministeerium. Olulisemad õigusaktid tõlgitakse ka inglise keelde, et tagada teiste riikide kodanike ligipääs õigusaktidele.

RIIGI KRIITILISTE ANDMEKOGUDE JA INFOSÜSTEEMIDE TAGAMINE: HTM, JDM, KAM, KLIM, SIM, RAM, REM¹

Riigil on mitmeid andmekogusid, mis tagavad vajaliku info talletamise ning liikumise, näiteks rahvastikuregistris on peamised isikuandmed, töötamise registris töötamisega seotud info, tsiviiltoetuse registris riigikaitseks vajalike vahendite info, äriregistris on kõigi Eestis registreeritud juriidiliste isikute andmed, Rahvusarhiiv tagab arhivaalide kogumise ja säilitamise.

Riigi IT-süsteeme haldavad ja arendavad Riigi Infosüsteemi Amet; Riigi IT Keskus, Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus, küberväejuhatuse, Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus, Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus, Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskus, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet.

RIIGI KRIITILISTE DIGITEENUSTE, SH E-ID TAGAMINE: JDM¹

Eestis on kasutusel digiallkirjastamine ja e-teenused, e-valitsus ja terviseportaal, e-kool ning e-hääletamine jpm. Kõigi nende teenuste kasutamine peab olema õiguspärane ja turvaline ning kuna enamik teenuseid on saadaval e-teenustena, siis ka kõigis kriisiolukordades.

RIIGI HALLATAVA KINNISVARA TAGAMINE: RAM¹

Riigi kinnisvara haldab Riigi Kinnisvara AS, kes peab tagama hoonete toimepidevuse, sh nt generaatorite töötamise elektrikatkestuse korral või abi ümberpaiknemisel, kui kasutatav hoone muutub kasutuskõlbmatuks.

RIIGI TUGITEENUSTE TAGAMINE: RAM¹

Riigi tugiteenused on tsentraliseeritud Rahandusministeeriumi hallatavasse Riigi Tugiteenuste Keskusesse.

Riigi tugiteenused on:

- ✓ personali- ja palgaarvestus
- ✓ finantsarvestus; riigi raamatupidamise koondaruannete koostamine
- ✓ riigihangete korraldamine
- ✓ toetuste kasutamise korraldamine
- ✓ dokumendihaldus- ja arhiiviteenuse korraldamine

KULTUURIVÄÄRTUSTE KAITSE: KUM

Eesti kultuuri ja eesti keele kaitse on ette nähtud Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulis. Sellise kaitse aluseks on ka Haagi 1954. a konventsioon, mis käsitleb relvakonflikti korral kultuuriväärtuste kaitset, ja selle konventsiooni lisaprotokollid, mille Eesti on ratifitseerinud.

Kultuuriministeerium koostöös Muinsuskaitseameti ja mäluasutustega tagab toimepidevuse tõhustamisega oluliste kultuuriväärtuste kaitse ning kaitsemeetmete rakendamise kriisi korral.

SOTSIAALTEENUSTE JA HÜVITISTE TAGAMINE, SH TÖÖTURUTOETUSED JA -HÜVITISED: SOM, KOV, MKM

Sotsiaalvaldkonna kompetentsikeskus on Sotsiaalkindlustusamet, kess korraldab nii riiklike hüvitiste maksmist kui ka riiklike sotsiaalteenuste osutamist. Riiklike hüvitiste (nt vanaduspension,

vanemahüvitis) ja sotsiaalteenuste (nt erihoolekanne) eesmärk on toetada inimeste iseseisvat toimetulekut, heaolu ning hakkamasaamist.

Kohalikul tasandil tagab sotsiaalteenuste osutamist ja -toetuste maksmist ka kohaliku omavalitsuse üksus.

Töö kaotanud inimesele on ette nähtud mitmeid hüvitisi ja toetuseid, mis aitavad kaotatud sissetulekuid osaliselt hüvitada ning tööotsingute ajal paremini toime tulla. Töötule maksab Töötukassa töötuskindlustushüvitist või töötutoetust.

Toetuste ja hüvitiste maksmise ootus suureneb enamasti pikaajalistes kriisides (nt COVID kriis, Ukraina sõjast tingitud energiahindade suur tõus, riigikaitse kriis), kus inimesed võivad kaotada sissetulekuallika ning vajavad hakkama saamiseks riigi või kohaliku omavalitsuse toetust.

LAPSEHOIU TAGAMINE: KOV

Lapsehoius hoitakse koolieelikuid turvalises, eakohases, mängulises ja arendavas kasvukeskkonnas ning toetatakse nende üldoskuste arengut. KOV peab tagama lapsehoiu kõigile pooleteise- kuni kolmeaastastele lastele.

Lapsehoid peab olema tagatud ka kriisi ajal ning vajaduse korral ööpäev läbi, et võimaldada elutähtsa teenuse osutaja juures või riigikaitseametis või ametikohal töötavatel inimestel jätkata oma ülesannete täitmist igas olukorras.

HARIDUSE ANDMISE TAGAMINE: HTM

Eesti Vabariigi põhiseaduse kohaselt on igaühel õigus haridusele. Selle tagamiseks on riigil ja kohalikel omavalitsustel kohustus luua tingimused hariduse kättesaadavuseks, sh rajada toimiv koolivõrk, tagada õppevahendid jms. Hariduse andmine peab jätkuma ka kriisi korral, nt COVID eriolukorra ajal mindi üle e-õppele, sest füüsilised kogunemised olid keelatud.

AVALIKKUSE TEAVITUS JA ELANIKKONNA PSÜHHOLOOGILINE KAITSE: RK, KAM, SIM, KUM, RAM, SOM, KOV

Hästi korraldatud avalikkuse teavitust toetab kriisiolukorra lahendamist ning aitab kaasa riigi kui terviku – mitte üksnes konkreetse asutuse – usaldusväärse tagamisele ja olukorra lahendamisele. Tõese ja täpse teabe jõudmine kriisist mõjutatud inimesteni soodustab kriisi lahendamist ning hoiab riigivõimu usaldusväärset. Seetõttu on valitsusasutuste kohuseks kriisiolukorra kohta tõese ning täpse teabe võimalikult kiire kogumine ja levitamine, spekulatsioonidest hoidumine ning väärinfo ümberlükkamine.

Kriisi korral peavad olema tagatud toimepidevad kanalid õige ja objektiivse info edastamiseks avalik-õiguslikus rahvusringhäälingus kahe televisiooniprogrammi (praegu ETV ja ETV+) ning kahe raadioprogrammi (praegu Vikerraadio ja Raadio4) ning avalik-õigusliku rahvusringhäälingu edastatavate veebiuudiste kaudu. Kanalite edastamiseks peab olema tagatud vastava ringhäälinguvõrgu teenuse toimimine. Lisaks tagab teavituse rakendus EE-ALARM, millega saab saata mobiiltelefonile sõnumi

kõigile mõjutatud inimestele.

Põhiseaduslikest väärtustest lähtuv psühholoogiline kaitse aitab kindlustada Eesti julgeolekut. Psühholoogiline kaitse on ühiskonna sidususe ja turvatundega seotud ühiskonnaväärtuste arendamine, hoidmine ja kaitsmine. Selle eesmärk on kindlustada ühiskonna ja riigi julgeolekut ning inimeste turvatunnet, ennetada kriise ning suurendada usaldust ühiskonnas ja riigi tegevuse suhtes. Psühholoogiline kaitse ning põhiseaduslike väärtuste omaksvõtt suurendab vastupanuvõimet Eesti-vastasele mõjutustegevusele. Oluline on tagada ka Eestis elavate eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste teavitust neile sobivate kanalite kaudu ja usaldusväärset viisi.

TERVISHOIU VÄLTIMATU ABI TAGAMINE, SH MASSKANNATANUTEGA OLUKORRAS: SOM²

Vältimatu abi on tervishoiutöötaja osutatav tervishoiuteenus olukorras, kus abi edasilükkamine või selle andmata jätmine võib põhjustada abivajaja surma või püsiva tervisekahjustuse. Igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival inimesel on õigus saada vältimatut abi.

Vältimatu abi tuleb tagada ka masskannatanutega olukorras. Selleks korraldavad Terviseamet ja Kaitseväge regulaarselt õppuseid, kaasates sinna ka haiglad, politsei, päästeteenistuse ja Kaitseväe Naiskodukaitse.

Masskannatanutega olukorra võib tingida näiteks õnnetus ohtlike kemikaalide käitlevas ettevõttes, laevaõnnetus, tulekahju (nt kõrghoone, hooldekodu) või ka riigikaitse olukord.

VÄLTIMATU SOTSIAALABI TAGAMINE, SH RAHVUSVAHELISE KAITSE TAOTLEJATELE: SOM, KOV

Vältimatu sotsiaalabi on kriisi korral hätta sattunud inimesele vähemalt toidu, riietuse ja ajutise majutuse tagamine, kuni ta ei ole enam abitus olukorras.

Vältimatu sotsiaalabi on oluline ulatusliku evakuatsiooni järel, kui inimesed on oma elukohast lahkunud ja tagasipöördumine ei ole võimalik. Vältimatut sotsiaalabi osutatakse inimese vajadusest lähtuvalt ning kuni vajaduse äralangemiseni. See vajadus ei ole prognoositav ning võib kesta mõnest nädalast mitme aastani. Vältimatut sotsiaalabi korraldab kohalik omavalitsus. Kohalike omavalitsuste võime ammendumisel toetab Sotsiaalkindlustusamet omavalitsusi vältimatu sotsiaalabi andmisel.

Vältimatu sotsiaalabi tuleb tagada ka rahvusvahelise kaitse taotlejatele: sarnaselt tegutses riik koostöös omavalitsustega Ukraina sõjapõgenikke aidates.

PSÜHHOSOTSIAALSE ABI TAGAMINE KRIISIDES: SOM, KOV

Psühhosotsiaalset kriisiabi osutatakse kriisijuhtumi korral, et inimene tuleks juhtunuga toime, et vähendada juhtumi mõju tema igapäevasele tegutsemisele ning taastada iseseisev toimetulek. See aitab tugevdada turvatunnet, vähendada stressi ja ärevust ning toetab inimese edasiliikumist pärast traumaatilist sündmust.

Psühhosotsiaalne kriisiabi keskendub inimese emotsionaalse vastupidavuse tugevdamisele,

sotsiaalsete sidemete taastamisele ja psühholoogilise stressi vähendamisele. Selle oluline komponent on psühholoogilise esmaabi osutamine abivajajale, mis on inimlik, tähelepanelik ja praktiline viis toetada kriisist mõjutatud inimest. Psühholoogilise esmaabi pakkumiseks ei pea olema vaimse tervise valdkonna spetsialist, abi pakkumine on jõukohane igaühele, kes on koolituse läbinud.

Psühhosotsiaalse kriisiabi pakkumist koordineerib Sotsiaalkindlustusamet koostöös kohalike omavalitsustega ja kaasates muid partnereid.

1 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud valitsemise ja riigi juhtimise pidevus.

2 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud tervishoiusüsteemi toimepidevus, sh peab andma inimestele abi masskannatanutega olukorras.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 16.10.2025

3. Majandusjulgeolek ja elutähtsad teenused

Majanduse ja oluliste teenuste toimimiseks tuleb arendada nende vastupidavust kriisiolukordades. Selleks luuakse ja arendatakse strateegilisi varusid ning tagatakse elutähtsate teenuste nagu elektri, transpordi ja side toimimine ka kriisides. Üks eesmärk on vähendada ka sõltuvust ebausaldusväärsetest tootjatest ja tagada, et vajalikud teenused oleksid ühiskonna jaoks saadaval ka kriisi ajal.

Elutähtsal teenusel on ülekaalukas mõju ühiskonna toimimisele. Elutähtsa teenuse katkemine ohustab vahetult inimeste elu või tervist või teise elutähtsa teenuse või üldhuviteenuse toimimist või tekitab suure keskkonnakahju. Teenuse katkemisel on oluline mõju riigi majandusele ja riigikaitsele. Elutähtsa teenuse osutajal lasub kohustus koostada toimepidevuse riskianalüüs ja plaan ning tagada vajalik taristu, seadmed, personal ja varu, et tagada teenuse osutamine või selle osutamise taastamine ka kriisiolukorras, sh sõja ajal.

Elutähtsad teenused on vajalikud ka võimaliku sõjalise ja mittesõjalise abi vastuvõtmise korraldamiseks. Näiteks rahuajal on liitlaste rasketehnika transportimisel oluline roll raudteel ja sadamatel, riigikaitse kriisis vajavad oma ülesannete täitmiseks teenuseid nii elanikkond kui ka Kaitsevägi ja liitlased.

TEEDE SÕIDETAVUSE TAGAMINE: KLIM, KOV³

Riigi- ja kohalike teede sõidetavuse tagamine on elutähtsad teenused. See hõlmab teede ja sildade korrashoidu eri aastaegadel, sealhulgas lume- ja libedusetõrjet, tormikahjude likvideerimist jms.

Teede sõidetavuse tagamine tähendab seda, et teed oleksid liiklejatele igal ajal võimalikult turvalised ja läbitavad. Eesmärk on tagada inimeste ja kaupade liikumise järjepidevus ning vältida olukordi, kus liiklus katkeb või muutub ohtlikuks. See on elutähtis teenus, kuna igapäevane liikumisvõimalus mõjutab otseselt inimeste elu, tervist ja turvalisust ning ühiskonna toimimist. Transpordiamet vastutab riigiteede sõidetavuse tagamise eest ning kohalik omavalitsus vastutab kohalike teede sõidetavuse tagamise eest. Seega on tegemist jagatud vastutusega elutähtsa teenusega, kus mõlemal tasandil on oma roll, et tagada ühiskonna toimimine ja inimeste turvaline liiklemine.

AVALIKU RAUDTEE TOIMIMISE TAGAMINE: KLIM⁴

Avaliku raudtee toimimine on elutähtis teenus. Raudteed kasutatakse nii kaubavedudeks (eelkõige mahukaupade veol) kui ka üldhuviteenusena reisijateveo korraldamiseks.

Eestis on üle 2000 km raudteed, millest suurem osa kuulub riigiettevõttele AS Eesti Raudtee ja Edelaraudtee Infrastruktuuri ASile. Sellele lisanduvad eraraudteelõigud sadamates ja nn põlevkiviraudtee.

Raudteetranspordi tagamine tähendab, et raudtee kui taristu ja teenus on pidevalt toimiv, ohutu ja kasutatav nii reisijate- kui ka kaubaveo jaoks. Lisaks on kriisi ajal raudteel keskne roll liitlasvägede ja varustuse liikumise tagamisel ning logistilise võimekuse hoidmisel, mis on seotud nii riigikaitse kui ka rahvusvaheliste kohustuste täitmisega.

SADAMATE JA LAEVALIIKLUSE TAGAMINE: KLIM⁴

Eestil on hea geograafiline asukoht ja soodsad tingimused rahvusvahelise reisilaevanduse arenguks nii regulaarliinidel kui ka ristluslaevade teenindamisel. Eesti suurim kauba- ja reisisadamate sadama pidaja on AS Tallinna Sadam. AS Tallinna Sadama sadamatest on olulise tähtsusega Muuga sadam, Paldiski Lõunasadam ja Tallinna Vanasadam. Kui suurem osa reisilaevadest läbib Tallinna Vanasadamat, siis suurem osa Eesti sadamaid läbivast kaubast käideldakse Muuga sadamas või Paldiski Lõunasadamas.

Sadamate kaudu toimub umbes kaks kolmandikku Eesti ekspordist ja impordist ning peaaegu kogu transiit, sadamad on vajalikud ka liitlaste tehnika vastuvõtmiseks.

Sõjalise kriisi ajal on sadamatel ja laevateedel võtmeroll liitlaste vägede ja sõjalise varustuse vastuvõtmisel ja ümberpaigutamisel ning liitlaste varustamisel, mis on kriitiline riigikaitse ning kollektiivkaitse toimimise seisukohalt.

Muu hulgas tagab laevaliikluse veeteede kaardistamine ja tähistamine, jäämurre ning lootsimisteenus.

LENNUVÄLJADE JA AERONAVIGATSIOONI TAGAMINE: KLIM⁴

Eesti peamised tsiviillennuväljad asuvad Tallinnas, Tartus, Pärnus, Kärdlas ja Kuressaares. Lisaks asub Ämaris Kaitseväge valduses olev militaarlennuväli.

Lennuväljade ja aeronavigatsiooni tagamine tähendab seda, et lennujaamad ja õhuliikluse korraldamise süsteemid toimivad pidevalt, ohutult ja rahvusvaheliste nõuete kohaselt. Lennutransport tagab kiire ühenduse välismaailmaga, võimaldades (näiteks tsiviilkriiside korral) inimeste, päästemeeskondade, meditsiinitarvete ja muude kriitiliste ressursside liikumist. Lennuühendused on ühtlasi hädavajalikud rahvusvahelise abi vastuvõtmiseks ja kriisipiirkondadest evakuatsiooniks. Lennuväljad ja aeronavigatsioon on muu hulgas kriitilise tähtsusega liitlasvägede vastuvõtmiseks, ümberpaigutamiseks ja varustuse toimetamiseks, samuti Eesti enda kaitsevõime tagamiseks. Transpordiamet loob tingimused ohutu ja jätkusuutliku lennundustegevuse tagamiseks Eesti õhuruumis liiklejatele.

Aeronavigatsiooniteenuse ehk lennuliikluse juhtimise tagab Lennuliiklusteeninduse AS.

ÜHISTRANSPORDI TAGAMINE: REM⁴

Ühistranspordi all mõeldakse üleriigilist bussi-, praami- ja lennuliiklust. Siia alla kuulub ka parvlaevadega ja lennukitega reisijate vedu saartele.

HÜDROLOOGIA- JA METEOROLOOGIA TEENUSE TAGAMINE: KLIM

Ilm ei tunne riigipiire ega vali, keda mõjutada – see puudutab kõiki, alates üksikisikust kuni kogu ühiskonnani. Tugev lumesadu võib takistada igapäevast liikumist ja häirida maismaa-, mere- ning lennutransporti. Tormid võivad katkestada elektriühenduse, kuumalained panna proovile inimeste tervise, üleujutused ja maastikutulekahjud kahjustada loodust ja taristut. Põuaperioodid mõjutavad põllumajandust ja joogiveevarusid. Nii suunab ilm iga päev meie käitumist ja mõjutab ka majandust.

Seetõttu on hüdroloogia- ja meteoroloogiateenused – sealhulgas ilmaprognoosid, veetasemeprognoosid ning ohtliku ilma hoiatused – riigi ja ühiskonna toimimiseks vältimatu tugiteenus. Need toetavad riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja erinevate organisatsioonide töö planeerimist ning võimaldavad tõhusat tegutsemist ootamatutes olukordades. Samuti on neil keskne roll päästetööde toetamisel ning inimeste tervise, vara ja ühiskonna turvalisuse kaitsel.

Nende teenuste tagamise eest vastutab ööpäev läbi Keskkonnaagentuur, kes varustab ühiskonda usaldusväärse ja ajakohase teabega ilmastiku- ja veetasemeolude kohta.

ELEKTRI TAGAMINE: KLIM

Elektrivarustust võib pidada baasteenuseks, millele tuginevad suuresti teised teenused, nt side, kanalisatsioon, maksete tegemine jne. See tähendab, et elektrikatkestus võib tuua kaasa teiste valdkondade teenuste, sh elutähtsate teenuste katkestusi, kui ei ole tagatud vajalikud maandavad meetmed, näiteks generaatorid, akud vms.

Eestil on mitu välisühendust Soome ja Lätiga, kasutatakse nii päikese- kui ka tuuleenergiat, aga ka gaasi- ja põlevkivijaamu.

Elektriga varustamise tagamine tähendab, et elanikele, ettevõtetele, riigiasutustele jt on tagatud katkematu ja stabiilne elektrivarustus. Tsiviilkriisi ajal tagab elekter igapäevaelu toimimise – sellest sõltuvad kõik elutähtsad teenused, sh tervishoiu- ja päästeteenused, side ja andmeside, veevõrk ja kanalisatsioon, kütmine, toiduainetööstus ning kogu majanduse põhifunktsioonid. Elektrita katkeb suur osa ühiskonna toimimisest. Sõjalise kriisi ajal on elektrivarustus hädavajalik riigikaitse juhtimise, side, taristu (sadama-, lennujaama- ja raudteetaristu) ning liitlaste vastuvõtmise ja varustamise tagamiseks.

Ülesanne on seotud NATO kerkuse baasnõudega, mille kohaselt peab riik tagama riigikaitse kriisi korral energiavarustuskindluse.

MAAGAASI TAGAMINE: KLIM⁵

Maagaasi kasutatakse peamiselt soojusenergia saamiseks, elektri tootmiseks, tootmisettevõtetes mitmesugusteks tehnoloogilisteks vajadusteks, sh toidu tootmiseks pea kõigis toidu tootmise ettevõtetes, ning kodumajapidamistes.

Riigil on olemas ka strateegiline maagaasivaru, mis on välja ostetud ja kuulub riigile.

Maagaasiga varustamise tagamine tähendab, et Eesti tarbijatele – nii kodumajapidamistele, ettevõtetele kui ka kriitilise taristu asutustele – on tagatud järjepidev maagaasi kättesaadavus. See hõlmab gaasi impordi, tarnevõrkude ja jaotusvõrkude toimimist, gaasi hoiustamist ning hädaolukordade varustuskindluse meetmeid. Maagaas tagab sooja ja energia kodudele, haiglale, koolidele ja teistele asutustele, samuti tootmise ja tööstuse töövõime. Varustuskindlus on eriti oluline külmal perioodidel, mil gaas on paljude tarbijate peamine kütteallikas. Sõjalise kriisi ajal on gaas oluline varustusallikas kriitilisele taristule (nt elektrijaamadele, haiglale, logistikakeskustele) ning riigikaitse ülesannete täitmiseks.

VEDELKÜTUSE TAGAMINE: KLIM⁵

Vedelkütuseks on bensiin, diislikütus ja lennukikütus, nendest on riigil olemas ka strateegiline varu, mida haldab Eesti Varude Keskus.

Vedelkütuse kättesaadavus on tagatud kütusetanklate kaudu (üle Eesti on kokku u 450 tanklat). Eesti elanike ja ettevõtete kriisiolukorras mootorikütustega varustamiseks on moodustatud üle-eestiline autonoomse elektritoitega tanklate võrgustik, mis suudab toimida ka ulatusliku elektrikatkestuse korral ning mille mahutites peab igal ajal olema piisavalt bensiini ja diislikütust.

Vedelkütusega varustamise tagamine tähendab, et Eestis on tagatud erinevate kütuseliikide kättesaadavus nii tsiviil- kui ka riigikaitse vajaduste tarbeks. See hõlmab kütuste impordi, varude hoidmist, jaotusvõrgu toimimist ning kriisiolukordades varustuskindluse tagamiseks vajalike reservide kasutamist. Vedelkütused tagavad kriisi korral transpordi toimimise (sh päästeteenistused, kiirabi,

politsei), samuti tarneahelate töövõime, põllumajanduse ja tootmise järjepidevuse ning energiavarustuse seal, kus alternatiive ei ole. Sõjalise kriisi ajal on vedelkütus hädavajalik nii tsiviilasutuste, elutähtsate teenuste osutajate kui ka Kaitseväge ja liitlasvägede liikumiseks, varustamiseks ja sõjaliste operatsioonide läbiviimiseks, samuti kriitilise taristu ja ühiskonna põhiteenuste toimimiseks.

KAUGKÜTTEGA VARUSTATUSE TAGAMINE: KOV

Eestis on talvekuudel keskmine temperatuur $-4...5^{\circ}\text{C}$, Vabariigi Valitsus on määrusega kehtestanud, et eluruumi normaalne temperatuur ei tohi olla alla 18°C , seega tuleb tagada eluruumide küte. Üks võimalikke mooduseid on kaugküte, mida pakuvad erinevad ettevõtted, suurimateks AS Utilitas Tallinn, AS Anne Soojus, OÜ VKG Energia, AS Fortum, Gren Eesti AS.

VEEVARUSTUSE JA KANALISATSIOONI TAGAMINE: KOV⁶

Tagatud peab olema ligipääs puhtale joogiveele. Joogivee nõuetele vastavust kontrollib Terviseamet, joogivee tagamise korraldamine on omavalitsuse ülesanne.

Kasutatud vee ja sademevee äravooluks tuleb tagada toimiv kanalisatsioon, vältimaks keskkonnareostust.

Suurimad ettevõtted valdkonnas on AS Tallinna Vesi, AS Tartu Veevärk, AS Narva Vesi, AS Pärnu Vesi.

TELEFONI-, MOBIIL- JA ANDMESIDE TAGAMINE: JDM⁷

Sideteenused hõlmavad telefoni-, mobiil- ja andmeside teenuseid. Peamised teenusepakkujad on Telia, Elisa, Tele2 ja STV. Sideteenuste toimepidevus on vajalik selleks, et saaks helistada hädaolukorras numbrile 112, aga ka selleks, et oleksid tagatud internetipõhised teenused.

RIIGI RAHAVOOGUDE TAGAMINE: RAM, EP⁸

Riigikassa juhib ühtsena riigi, Tervisekassa, Töötukassa ja riigi asutatud sihtasutuste rahavoogusid. Riigi rahavoo juhtimise aluseks on rahavoo prognoosid. Lühi- ja pikaajalise rahavoo prognoosi põhjal planeeritakse võlakohustuste võtmist ning juhitakse igapäevast rahavoogu, et tagada riigikassa klientidele õigeaegne väljamaksete tegemine.

MAKSETEENUSE TAGAMINE: RAM, EP

Makseteenusteks on pankade osutatavad pangasisesed maksed, pankadevahelised maksed ja pankade osutatavad kaardimaksed.

Kaardimaksed moodustavad u 64% kõikidest elektroonilistest maksetest. Tegemist on igapäevaselt kõige kasutatavama makseinstrumendiga müügikohas kohapeal, mobiilirakendustes ja e-kaubanduses. Kaardimaksete puhul tuleb arvestada, et nende tegemiseks on lisaks pankadele ja kaardimaksete süsteemidele olulised kaupmehe süsteemid: kaupmehel peab olema elekter ja andmeside, et kassasüsteem töötaks ja makseterminal suudaks suhelda kaardimakset vastuvõtva pangaga.

Vastupidisel juhul ei ole võimalik kaarti kasutada.

Elutähtsa pangateenuse osutajad on Swedbank AS, AS SEB Pank, Luminor Bank AS, AS LHV Pank, Coop Pank AS.

SULARAHARINGLUSE TAGAMINE: RAM, EP

Elanikkonna sularahaga varustamiseks on vaja erinevaid osalisi, sh korraldada turvaline sularaha vedu, sularahaautomaatide täitmine ja töökindlus, sh võimalus maksekontole sularaha sisse maksta ning maksekontolt välja võtta.

Sularaha on vajalik kriisikindluse tagamiseks olukordades, kus elektroonilised makseteenused ei toimi nt tehnilistel põhjustel või küberrünnetest tulenevalt.

Sularaharinglus on elutähtis teenus, mille toimepidevust korraldab Eesti Pank.

TOIDUGA VARUSTATUSE JA TOIDUOHUTUSE TAGAMINE: REM⁹

Toiduga varustatus põhineb neljal sambal: riiklik isevarustatus, toimepidevad tootmis-, tööstus- ja jaekaubandusettevõtted, toimiv väliskaubandus ning riigi, ettevõtete ja kodumajapidamiste varud.

Riigi kohus on jälgida, et elanike tarbitav toit oleks päritolust sõltumata ohutu. Selleks on välja töötatud erinevad nõuded näiteks toiduhügieeni, toidu lisa- ja saasteainete ning märgistamise, toiduga kokkupuutumiseks ettenähtud materjalide ja esemete, uuendtoidu ja geneetiliselt muundatud organismide kohta, lisaks tehakse riigisisest toiduahela kontrolli ja järelevalvet.

RAVIMITEGA VARUSTATUSE TAGAMINE: SOM

Eestis on turuosalistel märkimisväärsed ravimite kommertsvarud võimalike tarneprobleemide ennetamiseks ja kriisiolukordade leevendamiseks. Globaalsed tarnetõrked ja osa ravimite piiratud saadavus on ravimiturul siiski üsna levinud. Seetõttu on oluline tagada varustuskindlus ja maandada sellega võimalike pikaajaliste tarnetõrgetega seotud riske.

Oluliste ravimite jätkuv saadavus apteekides vähendab kriisiolukorra tekkides survet haiglatele, andes neile aega töö ümberkorraldamiseks ja suurenda võiva koormusega kohanemiseks.

Haiglate juures asuvad vältimatu abi tagamiseks vajalikud ravimite ja meditsiiniseadmete varud. Varud ja nende järjepidev uuendamine ning täiendamine on vajalik, et kriisis, kui vajalikud ravimid ning meditsiiniseadmed tarneraskuste tõttu või muudel põhjustel riiki ei jõua, oleks võimalik vältimatu abi osutamisega jätkata.

RIIGI TEGEVUSVARU TAGAMINE: MKM

Hädaolukorra lahendamiseks või selle ohu tõrjumiseks ning varustuskindluse, julgeoleku ja elanikkonna toimetuleku tagamiseks on riigil olemas tegevusvaru. Tegevusvaru on moodustatud järgmistes

varuliikides: vedelkütus, maagaas, tervishoid ja toit. Riigi tegevusvaru moodustab, seda haldab ja selle kasutusele võtmise korraldab Eesti Varude Keskus.

KAUBANDUSE TOIMIMINE, SH ESMATARBKAUPADE KÄTTESAADAVUSE TAGAMINE: MKM

Esmatarbekaubad on kaubad, mis on vajalikud inimesele elus ja tervena püsimiseks kriisi tingimustes: nt hügieeni- ja esmaabitarbed ning autonoomset elektrit, soojust, valgust ja sidet tagavad seadmed. Kriisiolukorras on esmatarbekaupade kättesaadavuse tagamiseks oluline, et tarneahelad ei katkeks ning kaupadega varustamine ja jaekaubandus toimiks.

3 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud riigi transpordisüsteemide vastupidavus ja liitlaste ligipääs.

4 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud riigi transpordisüsteemide vastupidavus ja liitlaste ligipääs.

5 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud elanikkonna ja kriitilise infrastruktuuri varustus energiaressurssidega.

6 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud vastupidav ja toimiv toidu- ja joogiveevarustus.

7 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud toimivad side- ja infoteenused.

8 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud valitsemise ja riigi juhtimise pidevus.

9 Ülesanne on seotud NATO kerksuse baasnõudega, mille kohaselt peab riigikaitse kriisi korral olema tagatud vastupidav ja toimiv toidu- ja joogiveevarustus.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 16.10.2025

4. Sisejulgeolek ja avalik kord

Õiguskaitseasutuste tugevdamine ja arendamine, et ennetada ja lahendada probleeme, mis ohustavad riigi ja ühiskonna turvalisust. Sealhulgas parem oskus reageerida ohtudele nagu terrorism, organiseeritud kuritegevus, küberoht ja oht põhiseaduslikule korrale.

AVALIKU KORRA TAGAMINE, SH MASSILINE KORRATUS: SIM, JDM, KAM

Avaliku korra tagamine tähendab rikkumiste ennetamist ja tõkestamist, sh massiliste korratuste ennetamist ja tõkestamist, avaliku ruumi järelevalvet ja isikute elu, tervise ja vara ohutuse ning õiguste

kaitset. Avaliku korra tagamist korraldab peamiselt Politsei- ja Piirivalveamet, kaasates vajaduse korral teiste riigiasutuste ressursi, sh Kaitseväge või Kaitseliidu varustust ja liikmeid.

Peamised avalikku korda ohustavad tegurid on:

- ✓ kuritegevus (vägivald, vandalism, vargused, kelmused)
- ✓ massirahutused, meeleavalduste eskaleerumine
- ✓ alkoholist ja narkootikumidest põhjustatud vägivalda- ja õnnetusjuhtumid
- ✓ vihakõne ja ühiskondlik lõhestumine
- ✓ politsei või päästeteenistuse võimekuse ülekoormus või sihilik takistamine

KIIRE ABI JA 112 TAGAMINE: SIM

Eestis on tagatud kiire abi hädaabinumbril 112. Häirekeskus korraldab vastavalt sündmusele politsei, päästeteenistuse või kiirabi õnnetuskohale jõudmise üle Eest, sh väikesaartele.

Kriisi korral avatakse riigiinfonumber 1247, mis on kontaktpunktiks, jagades erakorraliste sündmuste ajal usaldusväärset ja ametlikult kinnitatud riigiinfot ning käitumisjuhiseid.

UURIMINE, SÜÜDISTUSE ESITAMINE JA ÕIGUSEMÕISTMINE: JDM, SIM

Eesti lähtub õigusriigi põhimõttest, et täidesaatev ja kohtuvõim peavad olema teineteisest lahus ning õigust mõistab vaid kohus.

Uurimisasutusi on mitmeid. Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Konkurentsiamet, sõjaväepolitsei, Keskkonnaamet ning Justiits- ja Digiministeriumi vanglate osakond ja vangla teevad uurimistoiminguid vastavalt oma valdkonnale.

Kohtueelset menetlust tervikuna juhib prokuratuur ning tema ülesanne on ka kohtus riikliku süüdistuse esindamine.

Õigusemõistmine on kohtute pädevuses. Eestis on esimese astme kohtud ehk maakohus ja halduskohus, teise astme kohtud ehk ringkonnakohtud ning kõige kõrgem kohtuaste on Riigikohus. Eestis puudub eraldi kohus sõjakuritegude menetlemiseks.

VANGISTUSE TÄIDEVIIMINE: JDM

Süüdimõistva kohtuotsuse täideviimiseks võib kohaldada vangistust kinnises või avavanglas.

Vangistuse eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ning õiguskorra kaitsmine.

Vanglad asuvad Tartus, Jõhvis ja Tallinnas.

SISEJULGEOLEKU JA PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE: SIM, JDM, KAM

Sisejulgeoleku tagamine on riigivastase vaenuliku mittesõjalise tegevuse ennetamine ja tõkestamine. Ülesande täitmise peavastutajad on Kaitsepolitseiamet ning Politsei- ja Piirivalveamet, kes kaasavad vajaduse korral teisi asutusi, sh Kaitseväge üksuseid. Sisejulgeolekut tagatakse eelkõige:

- ✓ vastuluurega
- ✓ vaenuliku õõnestus- ja mõjutustegevuse tõkestamisega
- ✓ terrorismi ja radikaliseerumise ennetamisega
- ✓ riigivastaste kuritegude menetlemisega
- ✓ riigi kriitilise taristu, teenuste ning võtmeisikute kaitsega
- ✓ piirihaldusega, sh massilise sisserände tõrjumisega

Sisejulgeolekut ohustab vaenulik tegevus, mis kahjustab põhiseaduslikku korda ja riigi toimimist – sageli varjatult, sihilikult ja süsteemselt. Peamised sisejulgeolekut ohustavad tegurid:

- ✓ vaenulik õõnestus- ja mõjutustegevus: ühiskonna lõhestamine, infooperatsioonid, valeinfo, usalduse õõnestamine, suveräänsete otsuste mõjutamine ja manipulatsioon
- ✓ terrorism ja äärmuslus – radikaliseerumine, polariseerumine, vägivaldne ekstremism ja terrorism
- ✓ luure ja sabotaaž – teabe leke, isikute ja protsesside ja riigi või elutähtsate teenuste toimimise mõjutamine ja kahjustamine
- ✓ korrupsioon ja riigi õõnestamine – riigi suveräänsete otsuste mõjutamine ja demokraatia nõrgestamine, riigi usalduse vähenemine, valimiste mõjutamine
- ✓ majandusjulgeolek – ebausaldusväärsete toodete, teenuste, tehnoloogia kasutamine, mille kaudu on võimalik varastada teavet ning mõjutada riigi toimimist. Samuti majanduslik sõltuvus, mida on võimalik kasutada suveräänsete otsuste mõjutamiseks, manipuleerimiseks või riigi toimimise kahjustamiseks.

KÜBERTURVALISUS JA -KAITSE: JDM, SIM

Valdav osa riigi osutatavatest teenustest on digitaalsed, ka erasektor on üle läinud digilahendustele alates e-kaubandusest kuni erinevate nutilahendusteni, olles nii haavatavad erinevatest küberrünnetest, mis võivad ajutiselt halvata kogu konkreetse digilahenduse. Oluline on küberruumis toimetades tagada enda ja teiste turvalisus, kasutades viirusetõrjet, uuendades regulaarselt tarkvara ja andes rikkumistest teada politseile.

Riigi küberturvalisusega tegeleb Riigi Infosüsteemide Amet.

VÕTMEISIKUTE KAITSE: SIM, KAM

Võtmeisikute kaitse eesmärk on tagada riigijuhtide ja strateegiliste ametnike turvalisus. See kindlustab juhtimise katkematu toimimise ka kriisi ajal.

Ülesande täideviimise eest vastutab eelkõige Politsei- ja Piirivalveamet, keda partnerasutused toetavad.

RIIGI KRIITILISE TARISTU JA TEENUSE KAITSE: SIM, KAM

Riigi kriitilise taristu ja teenuste toimimine kriisi ajal on ühiskonna ja riigikaitse jaoks hädavajalik. Taristu või sellel osutatava teenuse kaitse on teenuse osutaja ülesanne, kuid suurenenud ohu olukorras toetavad määratud objektidel kaitse tagamist Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsevägi ja Kaitseliit.

PIIRIHALDUS, SH MASSILINE SISSERÄNNE: SIM, SOM, RAM, KAM

Riigipiir hõlmab nii maismaa- kui ka merealaid. Riigi julgeoleku tagamiseks on tähtis vajaduse korral kontrollida piiriületajaid.

Massiline sissereänne võib olla seaduslik või ebaseaduslik. Eestis on ebaseadusliku sissereände oht väga tõenäoline ja seotud eelkõige Venemaalt ja Valgevenest lähtuva rände hoogustumise võimalusega. Ülesande täitmise peavastutaja on Politsei- ja Piirivalveamet, kes kaasab vajaduse korral teisi asutusi, sh Kaitseväge või Kaitseliidu üksuseid.

MEREPÄÄSTE NING OTSINGU- JA PÄÄSTETÖÖD (SAR): SIM, KAM

Mereohutuse tagamine ja veekogudel õnnetusse sattunute päästmine on osa rahvusvahelise mereõiguse regulatsioonist, kus merehädaliste päästmisel on kindel roll. Ülesande täitmine jaguneb riigiasutuste (merevägi, Politsei- ja Piirivalveamet) ja vabatahtlike (nt Päästeliit) vahel.

MEREREOSTUSE LIKVIDEERIMINE: KAM

Läänemerd läbivad regulaarselt eri veostega laevad, millelt võib nt õnnetuse tagajärjel lekkida suures koguses laevakütust. Merereostuse likvideerimine vajab erivarustust ning üldjuhul ka paljude riikide ühist koostööd, sest reostus võib tuule suunast ja tugevusest olenevalt liikuda üle riigipiiride. Merealal turvalisuse tagamine, sh reostuse likvideerimine on mereväe ülesanne. Seejuures sõltub merereostuse likvideerimine kriisi olemusest ja intensiivsusest ning sõjalise kriisi puhul võidakse alandada teenuse

osutamise taset.

VALMISOLEK CBRN JUHTUMIKS, SH KIIRGUSSEIRE: SIM, KLIM

CBRN on ingliskeelne lühend, mis tähendab valmisolekut keemiliste, bioloogiliste, radioloogiliste ja tuumamaterjalide väärkasutamisest põhjustatud olukordi lahendada.

Ülesande täitmise eest vastutavad Päästeamet ja Kaitsepolitseiamet.

Keskkonnaamet seirab pidevalt ioniseeriva kiirguse näitajaid Eestis ja meie lähiriikides. Pidevalt jälgitakse ka rahvusvaheliste kiirgusohutusasutuste infovooge. Eesti kiirgusohust varajase hoiatamise seirevõrk koosneb 15 automaatsest kiirgusseirejaamast, mis mõõdavad reaalajas õhu gammakiirguse taset üle Eesti.

Kui kiirgustase Eestis või mõnes lähiriigis peaks muutuma, annab Keskkonnaamet sellest teada.

VÄLISÕHUSEIRE, SH VARAJANE HOIATUS: KLIM

Õhu saastumisel võivad olla nii inimtekkelised kui ka looduslikud põhjused. Õhus olevad saasteained põhjustavad otsest või kaudset mõju meie tervisele. Selleks, et kaitsta inimest ja looduskeskkonda, on kehtestatud mitmed õhukvaliteedi piir- ja sihtväärtused, mida monitoorib Keskkonnaamet, kes teavitab avalikkust õhusaaste korral ning annab käitumisjuhiseid kas siseruumi varjumiseks või näiteks maski kandmiseks (nt ulatuslike maastikupõlengute või tööstusõnnetuste puhul).

OHTLIKE JÄÄTMETE KÄITLEMINE: KLIM

Ohtlikeks jäämeteks on kodumajapidamises kasutatavate elektroonikaseadmete, patareide ja akude jäätmel, tervishoiuteenuste osutamisel tekkinud nakkusohtlikud jäätmel, ehitus- ja lammutusobjektidel ja sõidukite hooldusel tekkinud ohtlikud kemikaalid, aga ka tööstuses kasutatavate kemikaalide jäätmel ja ohtlike ainetega saastunud pinnas ja vesi.

Ohtlike jäätmel tuleb käidelda vastavalt erinõuetele, tagades inimeste ja keskkonnakaitse kõrgeima taseme, ning need tuleb koguda tavajäätmeltest eraldi spetsiaalsetes kogumiskohtades või jäätmeljaamades.

Ohtlike jäätmel korrektnel käitlemine aitab ära hoida õnnetusi, keskkonnareostust ja inimeste terviseriske. Sõjalise kriisi ajal on ohtlike jäätmel kontrollitud käitlemine hädavajalik, et vältida täiendavat riski inimeste, keskkonna ja taristu jaoks.

PÄÄSTETÖÖD MAAL: SIM

Päästeameti ülesanne on reageerida väljakutsetele, kus võib olla ohus inimese elu või vara, siia alla kuuluvad nii tulekahjud, keemiaõnnetused, varingud kui ka muud taolised päästesündmused. Ukrainas toimuva sõja näitel võib öelda, et Päästeametil on oluline roll esmareageerijana nt raketirünnaku tagajärjel hoonetulekahju kustutamisel ning varingust tingitud rusude vahelt inimeste päästmisel.

DEMINEERIMINE: SIM

Päästeamet teeb igal aastal kahjutuks tuhandeid plahvatusohtlikke granaate, mürske, miine jt lõhkekehi, mis leitakse peamiselt maailmasõdade jäänukitena. Riigikaitse kriisi korral saavad demineerijad toetada vajaduse korral nii Kaitseväge kui ka tagada tsiviilühiskonna turvalisuse vastase plahvatusohtlike lõhkekehade demineerimisel.

ULATUSLIKU EVAKUATSIOONI KORRALDAMINE: SIM, SOM, KAM, KOV

Ohu korral võib olla vajalik viia inimesed ohtlikult alalt ohutusse kohta ning tagada neile vajaduse korral vältimatu sotsiaalabi (st majutus, toit ning ilmale vastav riietus). Ülesande täitmise eest vastutab Päästeamet, kes koostab erinevate sündmuste tarbeks plaani, nt üleujutuseks, tööstusõnnetuseks või sõjaks. Ülesande täitmisele on kaasatud oma ülesannete raames eri osalised, tagamaks inimeste turvalisus, sealhulgas näiteks politsei liikluse korraldamisega, Sotsiaalkindlustusamet psühhosotsiaalse kriisiabi korraldamisega, Kaitseväge õigeaegse ohuteavitusega riigikaitse kriisi korral ning omavalitsusüksus vältimatu sotsiaalabi tagamisega.

VARJUMISE KORRALDAMINE: SIM, SOM, KOV

Välisteguritest tingitud ohuolukorras, nt plahvatuses tingitud lööklaine, õhusaaste jms, võib olla vajalik varjuda ohu eest siseruumidesse. Selleks tuleb inimestele anda õige info õigel ajal ning ettevalmistava tööna suurendada inimeste teadlikkust varjumisvõimalustest oma elukohas ja seada valmis nõutele vastavad avalikud varjumiskohad. Varjumist korraldab Päästeamet.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 16.10.2025

5. Sõjaline kaitse

Tugev sõjaline kaitse ja heidutus on Eesti iseseisvuse ja julgeoleku nurgakivi. Suuremad kaitsekulutused võimaldavad arendada ja moderniseerida kaitseväge vastavalt NATO standarditele ja Kaitseväge juhataja sõjalisele nõuandele, et Eesti oleks kindlalt kaitstud.

EELHOIATUSE TAGAMINE: KAM, SIM

Ohtude mõistmine ja eelhoiatus nende realiseerumisest on riigikaitseks valmistumise strateegiline eeldus. Sellest algab meie vastutegevuste planeerimine ning see võimaldab tegutseda ennetavalt, süsteemselt ja tõhusalt – kaitstes inimesi, ühiskonda ja riigi toimimist.

Sõjalise eelhoiatuse tagamine on üks olulisimaid ülesandeid luurekeskuse töös, kuna see võimaldab edastada otsustajatele nii Kaitseväes kui ka valitsuses õigeaegse info, mille alusel võetakse vastu näiteks otsus kuulutada välja reservväe mobilisatsioon. Selleks koguvad ja analüüsivad infot väliste julgeolekuohtude kohta nii Kaitseväe luurekeskus kui ka Välisluureamet.

Mittesõjaliste ohtude eelhoiatuse tagab eelkõige Kaitsepolitseiamet.

KAITSEVALMIDUS JA MOBILISATSIOONI TAGAMINE: KAM

Selleks, et tagada riigi valmisolek ennetada ja tõrjuda riigi julgeolekut ähvardavat ohtu, kehtib riigis sõltuvalt ohu suurusest üldine kaitsevalmidus, kõrgendatud kaitsevalmidus, erakorraline seisukord või sõjaseisukord. Kaitsevalmidust kõrgendab Vabariigi Valitsus, sõjaseisukorra kuulutab välja Riigikogu või Vabariigi President.

Mobilisatsioon on tegevuste kogum, mille käigus tagatakse Kaitseväe sõjaaja üksuste valmisolek sõjaliseks tegevuseks. Mobilisatsiooni toetamiseks rakendatakse riigikaitseleisi sundkoormisi ja töökohustust, jaotatakse ümber riigivara ning riigikaitseülesannetega asutus ja isik täidab oma riigikaitseülesandeid. Mobilisatsiooni korraldamiseks võib kasutusele võtta riigikaitseülesannete täitmiseks vajalikud vahendid ja varu.

HEIDUTUS- JA KAITSEHOIAKU TAGAMINE: KAM

Eesti riigikaitse ja heidutushoiak põhineb kahel sambal: iseseisev kaitsevõime ehk meie enda väljaarendatavad võimed ning NATO kollektiivkaitse ehk teadmine, et riiki kaitstes pole me üksi.

Iseseisva kaitsevõime alla kuuluvad ajateenistuse ja õppekogunemiste korraldamine, aga ka laske- ja lahingumoonad hanked, suurõppuste korraldamine ja palju muud.

Kollektiivkaitse osaks on NATO liikmesus, aga ka liitlaste üksuste püsiv kohalolek Eestis, sh õhuturbemissioonid.

TEGUTSEMIS- JA LIIKUMISVABADUSE TAGAMINE: KAM

Kaitsevägi vajab riigi sõjaliseks kaitseks tegutsemis- ja liikumisvabadust. See tähendab nii paindlikku õigusruumi kui ka kiireid otsustusprotsesse, aga näiteks ka elanike evakuatsiooni sõjaliste operatsioonide läbiviimise võimaldamiseks, rahvusvahelise sõjalise abi küsimist ja vastuvõtmist relvakonflikti ajal, õigust kohaldada maa-aladele vajaduse korral sundkasutust ja palju muud.

RIIGI SÕJALINE KAITSMINE: KAM

Riigi sõjaline kaitsmine on Kaitseväe ülesanne. Selleks viiakse läbi sõjalisi operatsioone, Kaitseväl on õigus kasutada surmavat jõudu ning vajaduse korral võtta asju sundkasutusse või neid sundvõõrandada.

Sõjaline kaitse baseerub tegevväladel, ajateenijatel ning reservteenistusel.

TSIVIILTOETUSE KOORDINEERIMINE SÕJALISEKS KAITSEKS: KAM, KLIM, MKM, JDM, RAM, REM, SIM, SOM

Kaitsevägi vajab sõjaliste operatsioonide läbiviimisel kogu riigi ja ühiskonna toetust, muu hulgas tähendab see näiteks, et Päästeamet evakueerib elanikud teatud piirkondadest, tagamaks üksuste tegevusvabadust; Terviseamet koordineerib katastroofimeditsiini valdkonda, Riigi Infosüsteemide Amet toetab küberkaitsetegevustega, Rahandusministeerium valmistab ette riigieelarve muutmise eelnõu, tagamaks sõjalise tegevuse rahastamise jne.

VASTUVÕTVA RIIGI TOETUSE TAGAMINE: KAM, KLIM, JDM, MKM, RAM, REM, SIM, SOM, VÄM

Vastuvõtva riigi toetus (Host Nation Support ehk HNS) on tsiviil- ja sõjaväeline toetus (kaasa arvatud varustus, rajatised, teenused ja muu toetus), mida Eesti osutab kriisi- ja konfliktiolukorras NATO ja teistele sõbralikele vägedele ja organisatsioonidele, kes paiknevad või tegutsevad Eesti riigi territooriumil. HNSi planeerimine ja täideviimine ei ole võimalik ainult Kaitseväge vahendeid kasutades ning osa võtmeülesandeid ja funktsioone saavad täita tsiviilvõimud. Näiteks tuleb määrata eraldi riiki sissepääsupunktid, kustkaudu liitlased riiki tulevad, korraldada nende riigisisene transport, majutus, toitlustamine jne.

KAITSEVÕIME ALALHOIDMINE, SH VARUD, HANKED JA TARISTU: KAM

Kaitseministeeriumi valitsemisala keskne hankija on Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus (RKIK), kes vastutab materjalide ja teenuste kättesaadavuse eest ning tagab riigikaitseks vajaliku toimiva ja ohutu taristu. RKIKi tehtavate hangete (relvastus, laskemoon, vormiriietus jne) maht ületab aastas 1 miljardit eurot, asutus haldab 1000 objekti ning 42 000 hektarit maa-alasid, millest suur osa on harjutusväljad.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 16.10.2025

6. Rahvusvaheline tegevus

Eesti julgeolekule ja kriisikindlusele on oluline aktiivne rahvusvaheline koostöö ning tugevad liitlassuhted. Liikmesus NATO-s ja Euroopa Liidus tagab Eestile kollektiivse kaitse ja majandusliku stabiilsuse. Diplomaatilised jõupingutused ja head suhted aitavad ennetada konflikte, lahendada rahvusvahelisi probleeme ja teha Eesti häält kuuldavaks.

RAHVUSVAHELINE TEAVITAMISE TAGAMINE: VÄM, KAM, RK

Olles rahvusvahelise kogukonna liige, lasub Eesti välisestusel kohustus Eestis toimuvast teavitada partnereid ja liitlasi ning rahvusvahelisi organisatsioone.

Riigikantselei koordineerib Eesti seisukohtade kujundamist ning nõustab ja toetab peaministrit Euroopa Liidu küsimustes, Kaitseministeerium NATO küsimustes.

VÄLISSUHTLUSE JA RAHVUSVAHELISTE TOETUSE TAGAMINE: VÄM

Välisministeerium seisab hea välissuhtluse eest ning kaitseb Eesti huve välisesindust ja saatkondade kaudu. Riigikatselise kriisi korral on põhipingutuseks aktiivse diplomaatiaga tagada Eesti julgeolekule liitlaste igakülgne toetus, mille saamiseks kasutatakse nii formaalseid kui ka mitteformaalseid kanaleid ja võrgustikke.

VÄLISESINDATUSE TAGAMINE: VÄM

Eestil on 45 välisesindust, mis paiknevad kõigi olulisemate liitlaste juures, sh alalised esindused olulisimate rahvusvaheliste organisatsioonide juures – NATO, EL, ÜRO, OSCE ja Euroopa Nõukogu. Välisesindust saavad kasutada asukohariikides oma kontaktvõrgustikke, mis hõlmavad erinevaid ametkondi, poliitilisi otsustajaid, meedia- ja arvamusiidreid, kohalikku eestlaskonda jt. Lisaks esindavad Eesti julgeoleku- ja majandushuve ligi 200 aukonsulit 93 riigis.

KONSULAARTEGEVUS JA RAHVUSKAASLASTE ABISTAMINE VÄLISRIIKIDES: VÄM

Konsulaartegevus on Välisministeeriumi ja Eesti välisesindust kaudu Eesti riigi ja isikute huvide ning õiguste kaitse, konsulaarteenuste, nt isikut tõendavate dokumentide väljastamine, ning konsulaarabi osutamine ja sellekohase tegevuse koordineerimine ja korraldamine.

Välisriiki reisisid on konsulaarabi pakkumiseks oluline registreerida enda välisriigis viibimine. Lühiajalise välisriigis viibimise registreerimise eesmärk on tagada võimalikult kiire ja efektiivne konsulaarabi Eesti kodanikule või Eestis elavale välismaalase passi omanikule.

DIPLOMAATILISTE JA MAJANDUSLIKE VASTUMEETMETE, SH SANKTSIOONIDE RAKENDAMINE: VÄM, MKM, RAM

Ühe riigi vaenulikule tegevusele võib vastata diplomaatilise vastumeetmega, nt diplomaatilise noodi esitamisega, raskemal juhul ka vastava riigi saadiku väljasaatmisega vmt. Peale selle saab kehtestada majanduslikke piiravaid meetmeid, nt tollide kehtestamine, varade külmutamine, relvaembargo, ekspordi-impordi keeld või ka sissesõidukeelud jmt.

Rahvusvaheline sanktsioon on välispoliitika meede, mille eesmärk on toetada rahu säilitamist või taastamist, rahvusvahelist julgeolekut, demokraatiat ja õigusriigi põhimõtet, inimõiguste ja rahvusvahelise õiguse järgimist või Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja või Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika muude eesmärkide saavutamist.

RAHVUSVAHELISTE UURIMISRÜHMADE TEGEVUSE TOETAMINE: VÄM, JDM

Strateegiliste eesmärkide saavutamiseks võib olla vaja luua rahvusvahelisi uurimisrühmi, kelle pädevus ja raamistik lepatakse kokku koostöös partneritega. Uurimisrühm võib olla näiteks rahvusvahelise õiguse rikkumiste, sh sõja- ja inimsusevastaste kuritegude uurimiseks vmt.

KAHE- JA MITMEPOOLSETE KOOSTÖÖFORMAATIDE TOIMIMISE TAGAMINE: VÄM, KAM

Eesti välis teenistus tagab diplomaatiliste esinduste kaudu nii tihedad kahepoolsed strateegilised partnerlussuhted kui ka mitmepoolse koostöö rahvusvahelistes organisatsioonides ja liitude juures; samavõrra panustatakse nii regionaalsetesse kui ka valdkonnapõhistesse koostööformaatidesse.

Näiteks kaitsekoostöös osaleb Eesti Ühendekspeditsiooniväes (The Joint Expeditionary Force, JEF) – Ühendkuningriigi juhitud kaitsekoostööformaat, kuhu Eestile lisaks kuuluvad Holland, Läti, Leedu, Norra, Rootsi, Soome, Taani ja Island. Kriisides ja sõjaolukorras on JEFi esmane ülesanne kiire reageerimine merel, maal ja õhus nii Läänemeres kui ka Põhja-Euroopas, aga ka Kaug-Põhjas.

NATO OTSUSTUSPROTSESSIDE TOETAMINE JA SUUNAMINE: RK, KAM, VÄM

Eesti on Põhja-Atlandi lepingu osalisriik ning see tagab liitlaste toetuse juhul, kui Eestit rünnatakse sõjaliselt. NATO peamine poliitilise otsustusõigusega organ on Põhja-Atlandi Nõukogu, mis koosneb kõigi organisatsiooni liikmesriikide, sh Eesti, alalistest esindajatest.

Vaja on tagada nii kiirete ettepanekute tegemine mittesõjaliste rünnakute korral – näiteks NATO operatsioon Läänemeres „Baltic Sentry“, tagamaks kriitilise veealuse taristu kaitse, kui ka NATO sõjaliste plaanide aktiveerimine kollektiivkaitse vajaduse korral.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 16.10.2025